

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA SHART MAYLINING QO‘LLANISH XUSUSIYATLARI: QIYOSIY-LINGVISTIK YONDASHUV

Shukurova Madina Askarovna

Buxoro davlat universiteti Ingliz tilshunosligi kafedrasida dotsenti, PhD

Samandarov Islom Ikromovich

Ingliz tilshunosligi kafedrasida Lingvistika: ingliz tili mutaxassisligi

I-bosqich magistranti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ingliz va o‘zbek tillarida shart maylining grammatik, semantik va pragmatik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Shart maylining kommunikativ ahamiyati, nutq jarayonidagi funksional yuklamalari, shuningdek, uning tarjima jarayonidagi ekvivalentlik masalalari ilmiy asosda yoritiladi.*

Kalit so‘zlar: *shart mayli, conditional mood, protasis, apodosis, pragmatika, kontrastiv tahlil, semantika, tarjima ekvivalentligi.*

FEATURES OF THE USE OF THE CONDITIONAL MOOD IN THE ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES: COMPARATIVE LINGUISTIC APPROACH

Shukurova Madina Askarovna

Associate Professor of English Linguistics Department, PhD

Samandarov Islom Ikromovich

1st year master’s student of the specialty “Linguistics: English language”

English Linguistics Department

Bukhara State University

Annotation. *This article conducts a comparative analysis of the grammatical, semantic, and pragmatic features of the conditional mood in English and Uzbek languages. It elucidates the communicative significance of the conditional mood, its functional roles in the speech process, and issues of equivalence in translation processes on a scientific basis.*

Keywords: *conditional mood, conditional mood, protasis, apodosis, pragmatics, contrastive analysis, semantics, translation equivalence.*

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ УСЛОВНОГО НАКЛОНЕНИЯ В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ: СРАВНИТЕЛЬНО- ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ПОДХОД

Шукурова Мадина Аскарровна

доцент кафедры английского языкознания

Бухарского государственного университета, PhD

Самандаров Ислон Икромович

Магистрант 1-го курса специальности «Лингвистика: английский язык»

кафедры английского языкознания
Бухарского государственного университета

Аннотация. В данной статье проводится сравнительный анализ грамматических, семантических и прагматических особенностей условного наклонения в английском и узбекском языках. Освещается коммуникативная значимость условного наклонения, его функциональные роли в речевом процессе, а также вопросы эквивалентности в процессах перевода на научной основе.

Ключевые слова: условное наклонение, *conditional mood*, протазис, аподозис, прагматика, контрастивный анализ, семантика, эквивалентность перевода.

Kirish. Shart mayli har ikki tilning grammatik tizimida muhim funksional birlik bo‘lib, ehtimollik, taxmin, shartlilik, istak va natijaviylik kabi ma’nolarni ifodalaydi. Ingliz tilidagi “Conditional mood” ko‘proq formal strukturalarga ega bo‘lsa, o‘zbek tilida shart mayli affikslar (-sa/-se, -gan bo‘lsa, agar ...) orqali grammatiklashtirilgan¹. Ushbu maqola shart maylining har ikki tildagi ishlatilishi, ularning o‘zaro o‘xshash va farqli jihatlari hamda pragmatik funksiyalarini tizimli tahlil qilishni maqsad qiladi. **Tadqiqot metodologiyasi.**

Tadqiqot quyidagi metodlar asosida olib borildi: 1. Kontrastiv tahlil – ingliz va o‘zbek tillaridagi shart mayli qurilishlarining qiyosiy xarakteri aniqlanadi; 2. Deskriptiv tahlil – har ikkala tilning grammatik tizimidagi birliklar tasvirlanadi; 3. Komponent tahlil – shart maylining semantik komponentlari (ehtimollik, taxmin, natijaviylik) aniqlanadi; 4. Pragmatik tahlil – shart maylining nutq mazmuniga qo‘shadigan kommunikativ qiymati baholanadi; 5. Korpus asosidagi kuzatuv – ingliz va o‘zbek matnlaridan real misollar tahlil qilindi.

Ingliz tilida shart mayli uch asosiy struktura – Conditional I, II, III orqali ifodalanadi: 1) Zero/Type 0 Conditional: *If you heat water, it boils.* 2) First Conditional: *If it rains, we will stay home.* 3) Second Conditional: *If I had a car, I would travel more.* 4) Third Conditional: *If you had told me earlier, I would have helped you.*²

Ingliz tilining muhim xususiyati – vaqt shaklining semantik ma’noga to‘g‘ri kelmasligi (modal remoteness). Masalan: *If I were you* – bu yerda “were” hozirgi vaqtda qo‘llanadi, biroq “noreallik” ma’nosini beradi.

O‘zbek tilida shart maylining grammatik xususiyatlari: O‘zbek tilida shart mayli: – affikslar: -sa/-se; – shart bog‘lovchisi: agar; – ko‘makchi fe‘l: bo‘lsa³ orqali hosil qilinadi. Masalan: *Men borsam, u ham boradi. Agar bilganimda, ertaroq kelardim. U kelsa yaxshi bo‘lardi.*

Grammatik farqlar

Aspekt	O‘zbek tili	Ingliz tili
Grammatik yasalish	Morfologik (-sa/-se)	Sintaktik + modal

¹ Leech, G. Principles of Pragmatics. Longman, 1983.

² Palmer F.R. Mood and Modality. Cambridge University Press, 2001.

³ G‘ulomov A. O‘zbek tilining grammatikasi. Toshkent, 2018.

Shart turlari	Bir asosiy forma	5 ta model
Zamon mosligi	Qisqa	Juda qat’iy
Shartning kuchi	Kontekstga bog‘liq	Grammatik shaklga bog‘liq
Muloyimlik vositasi	Asosan leksik	Asosan grammatik ⁴

O‘zbek tilida shart mayli ko‘pincha istak, maslahat, muloyim taklif ma’nolarini ham beradi:

Siz borsangiz yaxshi bo‘lardi. (so‘zlovchining iltifotli taklifi)

Biz ushbu maqolamizda ingliz va o‘zbek shart mayllarining qiyosiy-lingvistik tahlillarini amalga oshirganmiz: Pragmatik maqsadning ifodalanishi

Ingliz tilida: *If you could help me, I would appreciate it.* – muloyim iltimos.

O‘zbek tilida: *Yordam bersangiz, yaxshi bo‘lardi.* – iltifotli pragmatik ma’no kuchliroq

Semantik farqlarni ko‘rsatish uchun har ikkila tildagi o‘ziga xos xususiyatlar maydonga tushadi. O‘zbek tili shart mayli kontekstga tayanadi, ingliz esa modelga. Ingliz tili shart mayli yordamida ko‘p bosqichli ehtimollik (real → unreal → past unreal) aniq belgilanadi. Ingliz tilida shart mayli ko‘proq modal masofani bildiradi, o‘zbek tilida esa nutq odobi (pragmatik etikett) ga xizmat qiladi. Tarjima jarayonida shart maylining muammolari. Inglizcha shart maylining o‘zbekchaga tarjimasi har doim grammatik ekvivalentlikni bermaydi: *If I were you → Men sizning o‘rningizda bo‘lganimda* lekin pragmatik ma’noda ko‘proq: *Siz bo‘lsangiz, shunday qilgan bo‘lardingiz*⁵.

Bu o‘zbek nutqining muloyimlashtirish tendensiyasidan kelib chiqadi. Qo‘shimcha misollar:

Ingliz tili: *If he studies well, he will pass the exam.*

If she were here, she would understand.

O‘zbek tili: *Borganingizda aytib qo‘ying.*

*Agar vaqtim bo‘lsa, qatnashaman.*⁶

Xulosa. Shart mayli ingliz va o‘zbek tillarining grammatik tizimida muhim o‘rin tutadi. Ingliz tilida u ko‘proq mantiqiy va formal tizimga asoslangan bo‘lsa, o‘zbek tilida shart mayli pragmatik ma’no, iltifot va istakni ham ifodalaydi. Qiyosiy tahlil natijasida shart mayli har ikki tilda real va noreal holatlarni ifodalasa-da, ularning nutqiy qo‘llanishi va maqsadga yo‘naltirilganligi sezilarli darajada farq qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Xo‘jamberdiyev A. Hozirgi o‘zbek tili: Morfologiya. Toshkent, 2020.
2. G‘ulomov A. O‘zbek tilining grammatikasi. Toshkent, 2018.

⁴ Quirk R. et al. A Comprehensive Grammar of the English Language. Longman, 1985.

⁵Xo‘jamberdiyev A. Hozirgi o‘zbek tili: Morfologiya. Toshkent, 2020.

⁶ Xo‘jamberdiyev A. Hozirgi o‘zbek tili: Morfologiya. Toshkent, 2020.

3. Quirk, R. et al. A Comprehensive Grammar of the English Language. Longman, 1985.
4. Huddleston, R., Pullum, G. The Cambridge Grammar of the English Language. Cambridge, 2002.
5. Comrie, B. Tense and Aspect. Cambridge University Press, 1985.
6. Leech, G. Principles of Pragmatics. Longman, 1983.
7. Yule, G. Pragmatics. Oxford University Press, 2017.
8. Palmer, F.R. Mood and Modality. Cambridge University Press, 2001.